

Konstitutsiyaning inson hayotidagi o‘rni

Abdusattorov Abduqaxxor

Toshkent Davlat TDYU huzuridagi

M.S.Vosiqova nomidagi akademik litseyi

1-bosqich 12-guruh talabasi

Annotatsiya: Konstitutsiya – davlatning asosiy qonuni bo‘lib, uning siyosiy, huquqiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy tuzilishini belgilaydi. Bu hujjat jamiyat va davlatning o‘zaro munosabatlarini tartibga soluvchi me‘yorlarni o‘z ichiga oladi. Konstitutsiya fuqarolarning huquq va erkinliklarini, shuningdek, ularning majburiyatlarini belgilaydi. Ushbu maqolada konstitutsiyaning mazmuni, inson hayotidagi ahamiyati va uning asosiy funksiyalari haqida batafsil ma’lumot beriladi.

Kirish

Konstitutsiya – har bir davlatning huquqiy asosi va ustuni hisoblanadi. U davlat boshqaruvining me‘yoriy tartiblarini belgilash, fuqarolar huquqlarini kafolatlash va davlat organlarining vakolatlarini aniqlash uchun xizmat qiladi. Hozirgi zamon dunyosida konstitutsiya demokratiyaning asosiy ko‘rinishi sifatida e’tirof etiladi. Konstitutsiya nafaqat davlat boshqaruvi uchun, balki har bir fuqaro uchun ham muhim hujjatdir, chunki u insonning jamiyatdagi o‘rni va huquqiy maqomini, fuqarolarning Konstitutsiyaviy huquqlarini belgilab berqadi. Insosn tarixida insonlarni aqil-zakovati maxsuli sifatida ixtiro qilingan va taraqqiyotga katta hissa qo‘shgan ixtirolardan biri Konstitutsiyadir. U dastlabki

alohida bir maqsad, vazifani bajarish uchun vujudga kelgan bo'lsa, keyinchalik uning vazifalari kengayib va takommilashib borgani haqida.

Konstitutsiya

Konstitutsiya – bu davlatning asosiy qonuni bo'lib, davlat va jamiyat hayotini tartibga soluvchi asosiy me'yoriy hujjatdir. U davlat organlari va fuqarolar o'rtasidagi huquqiy munosabatlarni belgilaydi. Konstitutsiya, hokimyat va inson munosabatida inson manfaatlarini ustuvorligini ta'minlaydi, dastlab inson huquqlariga taalluqli masalalar hal qilinganidan ham ko'rish mumkin.

Konstitutsiyaning asosiy funksiyalari

Konstitutsiyaning asosiy funksiyalari davlat va jamiyat hayotini tartibga soluvchi fundamental vazifalar majmuasini o'z ichiga oladi. Quyida uning asosiy funksiyalari yoritilgan:

1. Huquqiy asos yaratish

Konstitutsiya davlat va jamiyatning barcha sohalari uchun huquqiy asosni ta'minlaydi. Bu funksiyasi orqali qonunlar va boshqa me'yoriy hujjatlar konstitutsiyaga mos kelishi lozim bo'ladi, bu esa davlatning qonun ustuvorligi tamoyiliga amal qilishini ta'minlaydi.

2. Konstitutsiyani inson hayotidagi o'rni

O'zbekistonda yangi tahrirdagi Konstitutsiya qabul qilinishida inson huquqlarini yanada kengaytirish, inson huquqlarini ta'minlash mexanizmini, inson huquqlarini ta'minlashda davlat ma'suliyatini kuchaytirish zarurati mavjudligidan kelib chiqdi. Buni Konstitutsiyaning quyidagi yangi holatlarida ko'rish mumkin, avvalo Konstitutsiya Oliy yuridik kuchga egaligi, to'g'ridan-to'g'ri amal qiluvchi hujjat ekanligi belgilandi. Inson huquq va erkinliklari bevosita amal qilishi, inson huquq va erkinliklarini qonunlarning,

davlat organlari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, ularning mansabdor shaxslari faoliyatining mohiyati va mazmunini belgiladi.

3. Fuqarolar huquq va erkinliklarini kafolatlash

Konstitutsiya insonning asosiy huquq va erkinliklarini belgilaydi va ularni himoya qilishni kafolatlaydi. Masalan, so'z erkinligi, ta'lim olish huquqi, shaxsiy hayot daxlsizligi kabi tamoyillar konstitutsiya orqali mustahkamlanadi.

4. Jamiyatni barqarorlashtirish

Konstitutsiya ijtimoiy tartib va barqarorlikni saqlash uchun me'yoriy asos yaratadi. Unda barcha fuqarolar va davlat organlari uchun huquqiy majburiyatlar belgilanadi, bu esa ijtimoiy nizolarni oldini olishga xizmat qiladi.

5. Ijtimoiy adolatni ta'milash

Konstitutsiya barcha fuqarolarning tengligini ta'minlaydi va ijtimoiy adolatni qaror toptirishga qaratilgan tamoyillarni belgilaydi. Unda barcha millat, din, jins va ijtimoiy toifa vakillarining teng huquqliligi kafolatlanadi.

Konstitutsiyaning tarkibi

Konstitutsiyaning tarkibi davlatning asosiy qonuni sifatida u o'z ichiga olgan qoidalar, tamoyillar va me'yorlarning tuzilishini ifodalaydi. Odatda konstitutsiya quyidagi asosiy tarkibiy qismlardan iborat bo'ladi:

1. Preambula (kirish qismi)

Preambula – konstitutsiyaning kirish so'zi bo'lib, uning maqsadi, ruhiyati va asosiy tamoyillarini aks ettiradi. Unda quyidagilar ko'rsatiladi.

Davlatning asosiy qadriyatlari va maqsadlari;

Mustaqillik, erkinlik, qonuniylik va adolat tamoyillari;

Davlat va jamiyat o‘rtasidagi asosiy munosabatlar;

Xalqning suvereniteti yoki konstitutsiyani qabul qilishdagi roli.

Misol uchun, O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida preambula xalqning irodasi va mustaqillikni mustahkamlashga qaratilgan tamoyillarni o‘z ichiga oladi.

2. Asosiy qism

Konstitutsiyaning asosiy qismi uning eng muhim bo‘limlari va boblarini tashkil etadi. Bu qism davlat tuzilishi, fuqarolar huquqlari va erkinliklarini, shuningdek, davlat boshqaruvining asosiy mexanizmlarini tartibga soluvchi qoidalarni o‘z ichiga oladi. Asosiy qism odatda quyidagi bo‘limlardan iborat:

a) Davlatning asosiy tamoyillari va suvereniteti

Davlatning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy asoslari;

Davlatning mustaqilligi va hududiy yaxlitligi;

Fuqarolik jamiyati va qonun ustuvorligi tamoyillari.

b) Fuqarolarning huquq va erkinliklari

Fuqarolar huquqlari, erkinliklari va majburiyatlari;

Shaxsiy, ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy huquqlar kafolatlari;

Tenglik va diskriminatsiyaga yo‘l qo‘ymaslik tamoyillari.

c) Davlat hokimiyati va boshqaruvi tizimi

Qonunchilik (parlament) hokimiyatining tashkiloti va funksiyalari;

Ijroiya hokimiyatining vazifalari va vakolatlari;

Sud hokimiyatining mustaqilligi va faoliyati;

Markaziy va mahalliy boshqaruv organlari.

d) Saylov tizimi

Saylovlarning erkin, ochiq va adolatli tamoyillari;

Fuqarolarning saylov huquqlari va siyosiy ishtiroki.

e) Iqtisodiy va ijtimoiy siyosat

Mulkchilik shakllarining xilma-xilligi;

Ijtimoiy himoya va barqarorlik;

Atrof-muhitni muhofaza qilish.

3. Xulosa qismi (yakunlovchi qoidalar)

Xulosa qismi konstitutsiyaga tegishli ba'zi muhim masalalarni o'z ichiga oladi.

Masalan:

Konstitutsiyaning huquqiy ustuvorligi va boshqa qonun hujjatlari bilan munosabati,

Konstitutsiyani o'zgartirish tartibi, eng avvalo inson huquq va erkinliklari masalalarinin o'z ichiga oladi.

4. Qo'shimcha va o'tish qoidalari

Bu qismda yangi konstitutsiyaning qabul qilinishidan so'ng yuzaga keladigan o'tish davri bilan bog'liq me'yorlar, eski qonunlarning kuchda bo'lish tartibi, yangi tuzilmalarni tashkil etish kabi masalalar ko'rsatiladi.

Konstitutsiyaning tarkibi davlatning huquqiy tizimining yaxlitligi va tartib-intizomini ta'minlash uchun aniq tuzilgan. Bu tarkib nafaqat davlat boshqaruvining asoslarini belgilaydi, balki fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilishni ham kafolatlaydi.

Konstitutsiyaning ahamiyati

Hukumatni nazorat qilish: Konstitutsiya hukumatning vakolatlarini chegaralaydi va hokimiyatning suiiste'mol qilinishiga yo'l qo'ymaydi.

Fuqarolar huquqlarini himoya qilish: U insonning asosiy huquq va erkinliklarini kafolatlaydi.

Jamiyatni barqarorlashtirish: Konstitutsiya yordamida ijtimoiy barqarorlik ta'minlanadi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi

1992-yil 8-dekabrda 12-chaqiriq O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining 11-sessiyasida qabul qilingan. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi qabul qilinganligini nishonlash maqsadida Konstitutsiya qabul qilingan kun – 8-dekabr umumxalq bayrami – O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi kuni deb e'lon qilindi. „O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi to'g'risida“gi Konstitutsiyaviy qonun (1991-yil 31-avgust) ushbu Konstitutsiya uchun asos bo'lib xizmat qilgan. Mustaqil O'zbekistonning birinchi Konstitutsiyasini yaratish g'oyasi ilk bor 1990-yil 20-iyunda bo'lib o'tgan mamlakat Oliy Kengashining 2-sessiyasida ilgari surilgan. Ushbu sessiya prezident Islom Karimov raisligida 64 kishidan iborat Konstitutsiyaviy komissiyani tuzish to'g'risida qaror qabul qilgan. Uning tarkibiga deputatlar, Qoraqalpog'iston Respublikasi va viloyatlarning vakillari, davlat hamda jamoat birlashmalari, korxonalar va xo'jaliklarning rahbarlari, huquqshunos olimlar va mutaxassislar kirgan. Oliy Kengashning 10-sessiyasida komissiya tarkibi qisman yangilangan. Komissiya ishlab chiqqan loyiha matbuotda e'lon qilinib, keng muhokama etilgan. Konstitutsiyaviy komissiya umumxalq muhokamasi yakunlarini ko'rib, loyihani tuzatib va ma'qullab Oliy Kengash sessiyasida ko'rib chiqishga tavsiya qilgan. Loyiha Oliy Kengash sessiyasida ham moddama-modda muhokama etilgandan so'ng qabul qilingan.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yangi tahriri 2023-yil 1-maydan kuchga kirdi. Bunga 30-aprel kuni bo‘lib o‘tgan referendum natijasiga ko‘ra 11 ta moddadan iborat tegishli qonunning qabul qilinishi asos bo‘ldi. Bu qonunning 1-moddasiga Konstitutsiyaning yangi tahriri ilova qilingan. Yangi konstitutsiya 65 foizga yangilangan. O‘zbekiston Respublikasi **Konstitutsiyasi quyidagi tuzilishga ega:**

Bo‘limlar soni: 6 bo‘lim

Boblar soni: 26 bob

Moddalar soni: 128 modda

Konstitutsiya O‘zbekiston Respublikasining asosiy qonuni sifatida davlat tuzilishi, fuqarolar huquqlari, davlat hokimiyatining bo‘linishi, iqtisodiy siyosat va boshqa muhim masalalarni belgilaydi.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining asosiy jihatlari:

1. Davlatning asosiy tamoyillari

Mustaqillik: O‘zbekiston Respublikasining mustaqilligini ta’minlash va xalqaro maydonda suverenitetini himoya qilish.

Demokratik davlat: O‘zbekiston demokratik davlat bo‘lib, fuqarolarning siyosiy va iqtisodiy huquqlarini ta’minlashga qaratilgan.

Huquqiy davlat: Davlat barcha faoliyatini qonunlarga asoslash, huquqni ustuvor qilishga yo‘naltirilgan.

2. Fuqarolarning huquq va erkinliklari

Konstitutsiyada fuqarolarning asosiy huquqlari va erkinliklari aniq belgilangan. Ular orasida:

Shaxsiy huquqlar (daxlsizlik, erkinlik, tenglik);

Siyosiy huquqlar (saylash va saylanish huquqi);

Ijtimoiy huquqlar (ta'lim olish, mehnat qilish, tibbiy xizmatdan foydalanish) mavjud.

Xulosa

Konstitutsiya — bu davlatning asosiy qonuni bo'lib, u jamiyatning huquqiy tizimini belgilaydi, davlat hokimiyatini va fuqarolar huquqlarini tartibga soladi. Har bir davlatda konstitutsiya siyosiy va huquqiy tizimning poydevorini tashkil etadi, fuqarolarning asosiy huquqlarini kafolatlaydi hamda davlatning demokratik va huquqiy rivojlanishini ta'minlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 1992-yil 8-dekabrda qabul qilindi va mustaqil O'zbekistonning asosiy qonuni sifatida davlat va jamiyat hayotining barcha jabhalarini tartibga soladi. Ushbu hujjat davlatning mustaqilligini, fuqarolar huquqlarini, demokratik boshqaruv shaklini va iqtisodiy erkinlikni belgilaydi. Konstitutsiya, shuningdek, davlat hokimiyatining bo'linishini va davlat organlarining o'zaro munosabatlarini tartibga soladi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi davlat suverenitetini mustahkamlash, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ta'minlash, adolatli va barqaror jamiyatni qurishga xizmat qiladi. Bu hujjatning mohiyati va ahamiyati davlatning huquqiy asosini yaratishda, siyosiy barqarorlikni saqlashda, hamda xalqaro maydonda mamlakatning obro'sini oshirishda katta rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi
2. Davlat va huquq nazariyasi
3. "O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining tarixi" (Akademik nashrlar)
4. Wiki-pediya
5. Constitution.uz
6. Lex.uz